

Dagens risksamhälle – nya risker eller gamla utmaningar?

Idag är det lätt att få intrycket av att samhället står inför större utmaningar och fler risker än någonsin i historien. Mycket av samhällets resurser riktas mot att hantera olika risker, genom att förebygga eller minska eventuella negativa konsekvenser av en oönskad händelse.

Det är lätt att få intrycket av att dessa processer – riskidentifiering och riskhantering – baserar sig på någon form av statistiska beräkningar, där de största riskerna får de mesta resurserna. Så är dock inte fallet. Att prioritera mellan olika risker är beroende av vad vi värderar, exempelvis kan barn anses ha ett högre skyddsvärde än andra grupper. Det kan också vara så att en risk som drabbar ett fåtal personer, som exempelvis gängbrottslighet eller terrorattacker, ses som mer angeläget att förhindra än risker som drabbar ett större antal personer. Hur olika grupper uppfattar olika risker och vad man anser vara acceptabla konsekvenser påverkar hur samhällets olika aktörer prioriterar mellan risker, inte nödvändigtvis hur pass vanlig eller sannolik risken är.

Att vi uppfattar och prioriterar risker på olika sätt påverkar också vårt beteende på individnivå. Om vi uppfattar att något hotar vår hälsa eller välmående, är det rimligt att tro att vi också agerar på ett sätt som minskar detta hot. På individnivå kan det vara svårt att minska sannolikheten för att något händer.

Att som enskilda individer kunna minska havsnivåhöjningen eller skogsbränder kan te sig orimligt. Däremot förväntas individen i allt större utsträckning hantera konsekvenserna av samhällsstörningar som kan uppstå i en krissituation. Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap delade 2018 ut broschyren "Om krisen eller kriget kommer" till samtliga svenska hushåll. Här finns information om vad som kan vara bra att tänka på för sin "hemberedskap". Exempelvis beskrivs vilka samhällstjänster som kan komma att falla bort i händelse av en kris, hur man kan värdera och dela information, samt vad som kan vara bra att ha hemma. Tidigare har det förekommit rekommendationer på att varje hushåll ska klara sig i 72 timmar, något som senare kommit att ändras till 7 dagar.

Givetvis anser jag att varje enskild invånare både har och bör ta sitt ansvar för att minska och förebygga risker, och att man har ett delat ansvar för sina medmänniskor i en kris. En överväldigande majoritet av den forskning som bedrivs som berör mänskligt agerande i kris visar på att det förekommer altruism i stor utsträckning mellan drabbade och att fenomen som panik och plundring är sällsynta fenomen. Ändå upplever jag att det här finns en viss obalans mellan vad vi kan göra på individnivå och det ansvar som samhället förväntar sig att invånarna tar.

Idag präglas samhällsutvecklingen av "just-in-time" leveranser av mediciner och varor, där lagervaror blir mer sällsynt. Den digitala utvecklingen driver fram en utveckling som gör samhället mer sårbart om ett långvarigt strömavbrott skulle inträffa. För dessa risker finns det lite att göra på individnivå eftersom det knappast är önskvärt att varje badrumsskåp förvandlas till ett apotek, eller att kontanter förvaras i madrassen.

NORDISKA BREVET 2020

Detta till trots är övertygad om att de allra flesta i Sverige skulle klara sig bra i en kris-situation. Vi förlitar oss på sociala relationer för att både ge och få hjälp, vi delar våra resurser eftersom samarbete inom och mellan grupper gör oss starkare. Även om kriser så klart ska förebyggas och hanteras så skyndsamt som möjligt, så är det paradoxalt nog också svåra påfrestningar som tar fram det bästa i vår mänskliga natur. Här spelar frivilliga och ideella organisationer en viktig roll. I dessa finns nätverk, etablerade samarbeten, kunskap, samt resurser i form av medmänsklighet och samhällsengagemang som är av yttersta vikt i en kris. Även om samhällsutveckling, riskprioriteringar och vad som hotar vem kan och bör diskuteras är jag inte orolig för att vi som samhälle kommer att klara av en krissituation. Orsakerna kanske är nya, men vårt sätt att hantera kriser är likadant nu som det alltid har varit. Så uttrycket "Keep calm and carry on" är lika relevant nu som för 80 år sedan.

Misse Wester

Professor, Lunds Universitet